

SCHITUL PÂNGĂRAȚI ÎN PRESA DIN PERIOADA 1900-1939

Emanuel BALAN¹

Cuvinte cheie: *mănăstirea Pângărați, perioada 1900-1939, Moldova, egumeni, ziare regionale și naționale*

Keywords: *Pângărați monastery, the period 1900-1939, Moldavia, abbots, regional and national newspapers*

Istoria Mănăstirii Pângărați din Ținutul Neamțului, veche ctitorie moldavă a fost, după apariția presei în spațiul românesc, și subiect pentru unele articole jurnalistice. În cele ce urmează, vom prezenta o scurtă incursiune în istoria acestui lăcaș de cult prin „ochii” presei din perioada 1900-1939, articole care prezentau în lumini și umbre trecutul și prezentul acestui așezământ monahal. Această perioadă este una zbuciumată deoarece mănăstirea din anul 1872 a fost transformată în penitenciar, în timpul Primului Război Mondial a adăpostit un spital iar în perioada 1918-1923 aici a fost instalat un sanatoriu administrat de Societatea pentru Profilaxia Tuberculozei². La sfârșitul anului 1923, Mitropolia Moldovei și Sucevei și Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice au hotărât ca ansamblul fostei mănăstiri Pângărați să fie trecut, ca schit, sub ascultarea mănăstirii Secu³. Alipirea schitului Pângărați la mănăstirea Secu a fost consfințită și prin Decretul Regal nr. 3173 din 18 iunie 1925⁴.

La începutul secolului al XX-lea, în 1901, presa relatează despre revolta izbucnită, la 28 noiembrie, la fabrica de sârmă a proprietarilor L. Bach și M. Ipcar, unde lucrau deținuții. În aceea zi, 50 de deținuți au refuzat lucrul și s-au baricadat într-o încăpere a fabricii iar somațiile directorului și ale gardienilor au fost fără rezultat. A fost nevoie de intervenția procurorului Cugler, a prefectului Dornescu și a unui detașament de jandarmi, sub comanda căpitanului Călin, pentru aplanarea revoltei. Pentru instigare la rebeliune au fost acuzați șase deținuți⁵.

La 1906 ziarul scria, la rubrica anunțuri, despre evadarea unor deținuți ce erau dați în urmărire națională. Astfel, „Universul”, anunța la 14 iulie 1906, evadarea lui Ion Vasile Golonca, din Burdujeni, Suceava, în vârstă de 22 de ani, „care a evadat noaptea trecute din penitenciarul Pângărați”⁶.

¹ Liceul „Vasile Conta”, TÂRGU NEAMȚ.

² Vasile Bârză, *Mănăstirea Pângărați – monografie. Studiu istoric și hagiologic*, Editura Astra Museum, Sibiu, 2016, p. 67.

³ Niță Cosmin, *Mănăstirea Secu. Evoluție istorică și culturală* (teză de doctorat), Suceava, 2023, p. 189.

⁴ „Monitorul Oficial”, nr. 132, 19 iunie 1925, p. 7098.

⁵ „Universul”, an XIX, nr. 328, 1 decembrie 1901, p. 2.

⁶ „Universul”, an XXIV, nr. 190, 14 iulie 1906, p. 2.

Penitenciarul Pângărați a fost vizitat, în ziua de 29 august 1909, de către mitropolitul Moldovei, Pimen Georgescu, însoțit de către Crivăț, prefectul județului, preotul C. Mătase, protoiereul de Neamț și comandantul Legiunii de jandarmi rurali. La sosire a fost întâmpinat de către inspectorul inchisorilor, Moscu, directorul, ofițerul de serviciu și trupa de pază. După o scurtă rugăciune în capela penitenciarului, a vorbit celor 290 de condamnați adunați în curte „în mijlocul unei tăceri mormântale, întrerupte din când în când de zăngănitul fiarelor, a avut loc o zguduitoare privesște. Cuvântarea înaltului Prelat produsese o mișcare atât de puternică în inimile împietrite ale acelor deprinși altă dată a săvârși crime, încât tăcerea de până acum, se schimbă într-un plâns a tuturor și chiar cei de față n-au putut a-și stăpâni lacrimile. În cuvântul său, mitropolitul a arătat că „N-am venit aici spre a vă mustra pentru faptele rele, pe care le-ați săvârșit, ci pentru a vă povățui ca prin pocăință, să căpătați de la Dumnezeu iertare; iar prin o bună purtare să căpătați și de la societatea pe care ați amărât-o, milă și compătimire; căci, orice mustrare v-ar face cineva, tot este mai mică decât nenorocirea în care vă găsiți aruncați aici între aceste ziduri umede, care vă strâng și mucelesc împreună cu voi. Departe de soțiile voastre, de copii, prieteni și de toți acei cu care erați deprinși a vă întâlni, aicea nu-i mai vedeți; căci pentru fără de legile ce ați săvârșit societatea, cu dreptul v-a despărțit de ea și v-a trimis în acest loc de osândă, spre a vă lua cuvenita pedeapsă”. La sfârșitul acestei cuvântări, a avut loc o scenă plină de dramatism, descrisă de către autorul știrii, preotul C. Mătase: „un condamnat, târându-se pe genunchi eși din rândul celorlalți și cu lacrimi rugă pe I. P. S. Mitropolit spre a-i mijloci grațierea de la Majestatea Sa Regele, pentru ca liber să se poată reîntoarce la casa sa. Aceasta era Serghievici, criminalul de la Iași, care acum câțiva ani și-a ucis soția”⁷.

Despre alipirea schitului la Mănăstirea Secu, informa ziarul „Viitorul”, în numărul său din 21 iunie 1925⁸. Situația incertă în care se afla schitul, trecut sub ascultarea mănăstirii Secu doar pe hârtie, nu și faptic, era prezentată și în ziarul „Opinia” din 5 mai 1928. În material se arată că, „încă din anul 1872, Mănăstirea Secu din jud. Neamț⁹ a cedat Ministerului de Interne, Schitul Pângărați, pentru un penitenciar care a funcționat în acel schit până la 1918. În 1918 Ministerul de Interne a cedat schitul Pângărați, Societății pentru profilaxia tuberculozei. Văzând situațiunea în care se află vechiul schit Pângărați, Mănăstirea Secu a cerut ca acest schit să i se restituie. Mitropolia a aprobat această cerere, și în consecință mănăstirea Secu va deschide proces de revendicare Ministerului Sănătății Publice”¹⁰.

Situația acestui schit era pe larg prezentată pe prima pagină a ziarului „Cuvântul”, din 16 august 1930. Sub titlul *Pe ce mâni ajung unele mănăstiri*, semnatul articolului deplângea starea acestui așezământ monahal. „În anul 1872, ministerul de interne a cerut Mitropoliei

⁷ „Amvonul”, an XII, nr. 7, 1 octombrie 1909, p. 215-216.

⁸ „Viitorul”, an XVIII, nr. 5187, 21 iunie 1925, p. 4.

⁹ Mitropolia Moldovei și Sucevei a fost de acord ca aici să se instaleze un penitenciar iar obștea să fie mutată la schitul Tarcău, informația redată aici de ziarist a fost una eronată (SJAN Neamț, fond Mănăstirea Secu, 4/1935, f. 167).

¹⁰ „Opinia”, an XXIV, nr. 6288, 5 mai 1928, p. 2.

de la Iași învoirea ca să poată adăposti în încăperile mănăstirii un număr de întemnițați. De la secularizare, numărul călugărilor scăzuse și multe încăperi erau goale. Mitropolia a învoit, bine înțeles, rămânând tot ea cea care să dispue de întrebuințarea bunurilor mănăstirii. Dovadă e faptul că la 1912, desființându-se închisoarea, ministerul de interne n-a mai exercitat niciun fel de proprietate și chiliile au rămas iar la dispozițiunea Mitropoliei. În timpul războiului, s-a înființat aici spital militar. Încetând războiul, a rămas aici spital pentru ofticoși. Fiind însă prea aproape de sat, s-a socotit că nu e potrivit un astfel de spital lângă locuințele sătenilor. De aceea, în anul 1923, spitalul acesta s-a mutat la Bisericiani, unde se află și acum, sub privegherea Ministerului sănătății și a Societății pentru profilaxia tuberculozei. El se află în bună stare acolo, la loc potrivit, izolat, și funcționează cum se cade. Dar iată că domnii de la Bisericiani, dacă au fost odată la Pângărați, nu vor să lase din mână stăpânirea pe care o exercitau odată acolo. Mănăstirea, rămasă acum singură în casa ei, după ce a adăpostit atâtea așezăminte sociale, în loc să primească mulțumirea pentru jertfa pe care a făcut-o, vede că și-a luat stăpân pe cap. Și ce e mai mult, acum mai mare în mănăstire este o cocoană. Totuși, autoritatea administrativă bisericească și-a arătat dreptul ei de stăpânire, care însă nu are nici o urmare. În adevăr, în anul 1924, îndată după mutarea spitalului la Bisericiani, Ministerul Cultelor, văzând că mănăstirea acum e slobodă, a voit a înființa din nou în ea obște de călugări. Pentru aceasta a alipit-o, ca administrare, la mănăstirea Secu, prin Decretul regal No. 3175 din 1925, iar prin ordinul Mitropoliei de la Iași, a fost numit și un preot îngrijitor al mănăstirii. Urma ca mănăstirea să-și ia ființa de mai înainte, după cei îngăduise ca alte așezăminte să se sălășluiască în sânul ei. Autoritatea bisericească însă n-a pășit mai viu pentru îndeplinirea măsurilor ei, și azi, în mănăstire, grădina ei e stăpânită de organele spitalului. Această grădină e arendată de autoritatea spitalului când la unul, când la altul, fără ca spitalul să aibă vreun drept de proprietate aci. Abia s-a înființat din 1919 și acum face pe stăpânul în mănăstire. Așa cu grădina. Dar tot așa și cu toate clădirile mănăstirii. Ele stau închise, fără nici o întrebuințare și sunt expuse ruinei, pe când preotul îngrijitor locuiește într'o cămăruță dosnică și umedă, ca un biet tolerat¹¹.

Acum, lucrul ciudat este că aceste clădiri sunt puse sub paza unei cocoane care locuiește în mănăstire, însărcinată ca atare de autoritatea spitalului, ca să păzească, ce ?, încheia ironic semnatarul materialului, arhimandritul Scriban.

Despre hramul bisericii schitului la 26 octombrie, anunța preotul Ilarie Lupașcu în revista „Oastea Domnului”, invitând „frații ostași din împrejurimile județului Neamț și din depărtări” pentru a fi prezenți la adunarea prilejuită de hramul bisericii¹².

O descriere a schitului este prezentată în ziarul „Universul”, din 26 iunie 1933, în notele de călătorie ale lui Mihai Tican. Vizitând ținutul Neamțului acesta ajunge și la Pângărați, „luminoasă mănăstire, ctitoria lui Alexandru Lăpușneanu, unde se aflau două biserici suprapuse, ceea ce constituie o raritate. Biserica avea o tainiță mare, unde se păstrau

¹¹ „Cuvântul”, an VI, nr. 1901, 16 august 1930, p. 1.

¹² „Oastea Domnului”, an III, nr. 39, 25 septembrie 1932, p. 2.

lucrurile scumpe în vreme de primejdie. Această tainiță a fost transformată, la începutul secolului trecut, într-altă biserică. În cursul timpului, La Pângărați a fost penitenciar, apoi sanatoriu de tuberculoși, care s-a închis din lipsă de fonduri. Acum se află sub epitropia mănăstirii Secu¹³.

Tot despre situația acestui schit, monument istoric amenințat cu ruina, scria și „Universul” din 3 mai 1934 sub titlul *Un monument istoric amenințat de ruină*. Schitul era într-o stare jalnică: „Acoperișul este spart pe o mulțime de locuri și apa, provenită din ploii și zăpezi, ajută zilnic la putrezirea lemnăriei și slăbirea zidurilor. Aceeași soartă o au și vastele clădiri și acarete din jur. Lumea e intrigată cum se poate tolera o asemenea neglijență, când se știe că m-reă Pângărați are o rentă anuală de 30.000 lei, provenită de la o moșie expropriată din Basarabia. La această stare de lucruri mai ajută și faptul că această mănăstire e pusă sub administrația mănăstirii Secu, care se găsește la o depărtare de 70 km, logic ar fi să atrăne de m-reă Bistrița, care se află la o depărtare numai de 5 km¹⁴.

P. Gheorghesa semnează, în „Universul” din 10 iunie 1936, un reportaj despre istoricul acestei mănăstiri. „Așezată la 2 km, în stânga râului Bistrița, pe coasta dealului Păru, acoperit cu iarbă, ceea ce o face să predomine împrejurimile ca o cetățuie, vecină cu soră-sa, Bisericanii, de care e îndepărtată spre apus cu vreo 2 km și numai la 14 km de Piatra Neamț, Pângărații este una din mănăstirile bătrâne ale Moldovei. Începuturile ei merg la anul 1432, când un călugăr evlavios, Simon, din mănăstirea vecină Bistrița, ar fi clădit o bisericuță de lemn cu câteva chilii pentru cei 3-4 părinți ce l-ar fi însoțit. Pe temeliiile acestei bisericuțe, a fost clădită la 1561, biserica de zid de azi, de Alexandru Lăpușneanu, după cum arată în cronică sa Grigore Ureche: «Și Pângărații au zidit, mai mult de frică de cât de bună voie, că de multe ori i s-au arătat în vis sfântul mucenic Dimitrie, îngrozindu-l ca să-i facă biserică pe acel loc; deci cu osârdie și cu nevoiță s-au apucat de o au zidit» în jurul bisericii s-au clădit, atât de Lăpușneanu cât și de alți ctitori, chilii de piatră. Ceea ce impresionează la această mănăstire e faptul că, «se găsesc două bisericii suprapuse, ceea ce constituie o rară particularitate, pe care n-o mai găsim de cât la biserica Sf. Ioan Botezătorul din Suceava» (A. Balș). Explicația e următoarea: Sub biserica lui Lăpușneanu se găsea o tainiță, unde în timpuri de restriște se adăpostiau averi și oameni. La 1806, starețul Macarie o transformă în a doua biserică. Mănăstirea Pângărați, datorită mulțimii și tăriei chiliilor, a fost transformată, odată cu Bisericanii, în închisoare (1872-1916). După războiul de întregire, a fost instalat aici un sanatoriu de tuberculoși, care însă s-a desființat după vreo câțiva ani de funcționare (1920-1923). Mănăstirea Pângărați n-are nici picturi și nici odoare mai deosebite. Până într-o vreme s-au păstrat două obiecte mai de preț: portretul lui Alex. Lăpușneanu și un panaghier de argint, dăruit de acest Domn. Mănăstirea Pângărați se impune prin pitorescul poziției pe care e așezată, prin liniștea ce o înconjoară, prin clima ei dulce și prin mulțimea

¹³ „Universul”, an 50, nr. 171, 26 iunie 1933, p. 7.

¹⁴ „Universul”, an 51, nr. 117, 3 mai 1934, p. 6.

construcțiilor ce-o străjuesc. Ar putea fi folosită pentru o instituție culturală sau de asistență socială¹⁵.

Sub titlul *Anchetele noastre. Pe drumurile Neamțului – lăcașuri de închinăciune*, ziarul „Viitorul” din 25 decembrie 1936, publica un amplu reportaj despre mănăstirile zonei, inclusiv despre Pângărați. Despre istoricul locului, autorul materialului scrie că „această mănăstire a fost și ea transformată o perioadă de vreme, în penitenciar. În Pângărați, ne spune Vasile Alecsandri în „O plimbare prin munți”, se păstra pe vremuri un portret original al lui Alexandru Lăpușeanu, pe care însă poetul, când a vizitat mănăstirea, nu l-a mai găsit acolo. Mănăstirea a fost înzestrată de ctitori și de domnii de mai târziu, cu multe moșii și s-a construit de jur împrejur – ca și la Bisericiani – un întreg șir de chilii de zid. După ce penitenciarul s-a desființat, s-a instalat aici, după război, un sanatoriu de tuberculoși, care astăzi este desființat. În timpul din urmă Pângărați, a intrat în stăpânirea unei porțiuni de pământ – în Basarabia – din o moșie de odinioară; pământul acesta îi asigură un venit îndestulător”¹⁶.

În „Opinia” din 6 noiembrie 1936, sub titlul *Mănăstirea Pângărați-Neamț, ctitorie a lui Alexandru Vodă Lăpușeanul a ajuns grajd de vite!* sub semnătura lui Grigore Spiru, erau prezentate concluziile raportului anchetei revizorului eparhial, preotul Emilian Vasilovschi, raport înaintat Mitropolitului Nicodim. Potrivit raportului „pretutindeni, prin curțile și grădinile mănăstirii, domnește o mare și revoltătoare necurățenie, superiorul locașului neavând nici un amestec în gospodăria lui, care și-au asumat-o conducerea spitalului Bisericiani. Peste tot locul numai băligar și gunoiu de vite și de păsări. Până și în preajma ușei de intrare în biserică, hălăduiesc vite în toată libertatea, necruțând nici sfințenia bisericii vevodale. Alături, într-o curte spațioasă înconjurată de chilii vechi călugărești, astăzi pustii, ne-a întâmpinat zgomotos un numeros popor de păsări, într-un pitoresc amestec: curci, găște, rațe, găini; în dulce armonie cu porci și purcei... Fostele chilii le-a găsit pline de băligar, unele fiind transformate în grajduri de vite. În două încăperi în care înainte vreme erau cuptoarele, a fost instalată poiata păsărilor noilor gospodări. În alte chilii am văzut aceeași murdărie, iar prin tavanul spart cuge apa ploilor. Într-o curte, unde fusese odinioară vechea biserică mare, am văzut iarăși pe lângă inevitabilul băligar împrăștiat darnic peste tot, și un scrânciob chiar pe locul fostei biserici ale cărei temelii se văd și acum. Vitele se plimbă boerește prin toate colțurile acestui istoric așezământ. Din cerdacul m-rei se deschide ochiului priveliștea peste zidurile înconjurătoare, unde sânt cele trei cimitire (unul al foștilor călugări, altul al deținuților morți și al actualului sanatoriu).

Aceste cimitire n-au nici o împrejmuire; iar ce e mai mult, nu au nici o singură cruce care să însemne locul de veșnică odihnă. Peste tot dărăpănare și pustiere, M-rea fiind amenințată și de a se prăbuși în vale spre prăpastie, către care este deja aplecată... Unde îți întorci privirea, vezi numai ziduri crăpate, tencuială căzută, pustiu și jale, ca într-un castel

¹⁵ „Universul, an 53, nr. 158, 10 iunie 1936, p. 12.

¹⁶ „Viitorul, an XXVIII, nr. 8689, 25 decembrie 1936, p. 5.

care a fost altădată mareț, dar asupra căruia păcatele și necredința oamenilor au aruncat blestemul distrugerii... Turnul de la intrare îți atrage cel dintâi atențiunea, cu acoperișul desvelit de vânturi, ca o gură deschisă ce strigă disperată ajutor și îndurare... Biserica, pe care bietul superior de acum, cată s-o mențină cum poate din îngrozitoare sărăcie în care a fost adusă, abia de se mai poate păstra de pe o zi pe alta¹⁷.

Ca urmare a anchetei realizate de către preotul Emilian Vasilovschi, revizor eparhial al Arhiepiscopiei Iașilor, în care era arătată „mizeria de nedescris” și nevoia de înzestrare a acestui lăcaș, Mitropolia, prin avocatul Omer Popovici, pe baza documentelor, „a ajuns la concluzia că m-rea Pângărați ar putea intra sub directa administrare și supraveghere a Mitropoliei și totodată i s-ar putea reda o parte din averi”. Referatul întocmit, după cum informa „Opinia” din 16 februarie 1937, a fost trimis Ministerului Cultelor. „D. ministru Victor Iamandi a promis că nu va trece mult și odată cu punerea în drepturi a mănăstirilor moldovenești care au o însemnătate istorică, va reînzestra și m-rea Pângărați de la Neamț¹⁸”, informa același ziar.

În 1937, prin Decretul din 20 martie privind înzestrarea mănăstirilor din țară cu întinderi de păduri și terenuri agricole, acestea primeau o serie de asemenea suprafețe. În martie 1938 au fost aduse noi modificări acestei legi, schitul Pângărați primind 500 ha de pădure¹⁹.

Tot despre situația mănăstirii scria ziarul „Universul”, în numerele sale din 16 și 19 iulie 1939, într-un material cu titlul *Mănăstirea Pângărați, uitată și ruinată*, sub semnătura lui Ioachim Moruzzi. După o scurtă istorie a acestui locaș, se făcea referire la Decretul Regal din 1925, prin care mănăstirea Pângărați, cu terenul pe care-l poseda, a fost cedată mănăstirii Secu. În ciuda acestui decret, mănăstirea nu a reușit să administreze acest schit. Articolul prezenta situația schitului după 1930 arătând că „în 1934, iulie 24, s-a arătat mănăstirii Secu, de către m-rea Pângărați, că se intenționează a se dărâma clopotnița sub motiv că zidurile țin umezeală. S-a făcut cunoscut Mitropoliei, tot de către m-rea Pângărați, să intervină pentru intrarea în stăpânire a celor 34 hectare de pământ din jurul m-rei, dar care nu sunt în stăpânirea ei, ci-s stăpânite de alții. În octombrie 1934, s-a adus la cunoștința Sf. Mitropolii, profanarea și nimicirea completă, a celor 4 cimitire din jurul m-rei, în care n-a mai rămas o singură cruce măcar. În 14 ianuarie 1935, s-a raportat sf. Mitropolii că s-au tăiat 120 copaci de pe locul m-rei; în 4 februarie 1935 s-a înaintat sf. Mitropolii un memoriu amănunțit al întregii situații a m-rei; în 23 mai 1936, s-a trimis deasemeni sf. Mitropolii un raport prin care s-a cerut a se interveni locului în drept, în sensul drepturilor m-rei Pângărați. În 14 mai 1936, s-a cerut sanatorului Bisericiani situația m-rei și administrația sanatoriului răspunde că m-rea Pângărați, cu toate clădirile și terenurile, este proprietatea societății pentru profilaxia tuberculozei, dar nu arată pe ce bază. În 1935 se cere sf. mitropolii să revendice drepturile m-rei și sf. mitropolie autoriză pe stareții Ghenadie și Antipa să cerceteze actele. Mănăstirea

¹⁷ „Opinia”, an XXXII, nr. 8877, 6 noiembrie 1936, p. 1-2.

¹⁸ „Opinia”, an XXXIII, nr. 8960, 16 februarie 1937, p. 2.

¹⁹ „Cuvântul”, an XV, nr. 3190, 1 aprilie 1938, p. 9.

Bistrița trimite apoi acte și diferite adresa sf. mitropolii²⁰. Toate aceste încercări ale stareșului au rămas, spune semnatarul materialului, fără nici un rezultat din cauza opoziției celor interesați. Mai mult, mănăstirii îi revenise ca despăgubire suma de 630.000 de lei, de la moșia sa, Bravicău din Basarabia, moșie redobândită la 6 mai 1924, sumă care nu a ajuns în visteria mănăstirii. Continuarea acestei investigații în numărul din 19 iulie, prezenta procesul verbal încheiat de P. C. revizor eparhial Em. Vasilovschi și pr. Ghenad(i)e Caraza, exarh al mănăstirilor și stareșul mănăstirii Bistrița asupra situației schitului Pângărați: „Subsemnatul revizor eparhial al Sf. Mitropolii a Moldovei și Sucevei, econ. Em. Vasilovschi, însoțit de prea cuviosul părinte arhimandrit Ghenad(i)e Caraza, stareșul mănăstirii Bistrița, conformându-se înaltului ordin mitropolitan, am sosit la m-rea Pângărați din jud. Neamț, spre a face cuvenitele cercetări, în legătură cu situația jalnică ce arată a fi la acea mănăstire, d. Scarlat Orzescu, primarul comunei Pângărați, împreună cu șeful de post și autoritățile competente și am constatat următoarele: Toate cele arătate de sus menționații domni, ca reprezentanți ai autorității locale din Pângărați și consemnate în procesul verbal din 30 august 1936, le-am găsit pe deplin adevărate. Într-adevăr, pretutindeni, prin curțile și grădinile m-rei este mare și revoltătoare necurățenie, superiorul mănăstirii neavând nici o posibilitate de a se amesteca în gospodăria generală, care și-au asumat-o oamenii străini de această m-re, ca depinzând de conducerea spitalului, (sanatorului) Bisericiani. Peste tot locul am găsit băligar și gunoi de vite și de păsări, mai proaspăt și mai vechi, chiar până în preajma ușei de intrare în biserică, ca dovadă, că prin aceste curți mănăstirești hălăduiesc vite, porci, păsări în toată libertatea, nefiind cruțată nici sfințenia lăcașului de închinare.

Așa am găsit și înaintea ușei de intrare, la paraclisul din subsolul bisericeii; băligar, chiar treptele pe cari cobori spre ușa paraclisului erau rămăte de porci. Alături, într-o curte spațioasă, înconjurată de chilii vechi călugărești, astăzi pustii, ne-a întâmpinat zgomotos, un numeros popor de paseri domestice, într-un pitoresc amestec: curci, găște, găini... printre care în dulcea armonie cu cei din jur se preumblau porci și porci. Fostele chilii le-am găsit pline de băligar, unele fiind transformate în grajduri de vite, cu grămezi de gunoi. În două încăperi în care erau cuptoarele, am găsit pe lângă resturile de cuptor, păsări multe și murdărie, aici fiind poiata păsărilor noilor gospodari. În alte chilii, iarăși spațioase, am văzut și urme de gunoi și mormane de murdărie într'un colț deasupra căreia, sus, tavanul era spart, lăsând apa ploilor să curgă direct înăuntru. Într-o curte ceva mai înainte, cea mai largă din toate, unde fusese odinioară biserica mare, am văzut iarăși, pe lângă inevitabilele bălegare împrăștiate darnic peste tot, și un scrânciob chiar pe locul fostei biserici ale cărei temelii se mai văd și acum. Ni se comunică de către cei ce participă la anchetă că acest lucru este făcut de d. Mihai Sava, d-sa. fiind pus drept custodiu al întregii mănăstiri cu proprietățile din jur, de către d. doctor Nicolae Vlădescu, directorul sanatorului Bisericiani, al d-sale fiind și bogatul popor de păsări, porci și de vite care trăesc prin curțile, grădinile și încăperile acestui așezământ mănăstiresc, al marelui ctitor Alexandru Lăpușneanu. [...]

²⁰ „Universul”, an 55, nr. 190, 16 iulie 1938, p. 5.

Biserica, pe care bietul superior de acum cată să o mențină cum poate, din îngrozitoare sărăcie în care a fost redus în mijlocul acestor bogății mănăstirești, ajunse pe mâini străine, abea se mai păstrează ca vai de ea, de pe o zi pe alta. Este însă adevărat, că în interiorul ei, biserica grație bunei îngrijiri a actualului superior, a părintelui Antipa David, am găsit-o într-o stare de curățenie și ordine exemplară. Sunt în biserică icoane de valoare, credem mare, fiind foarte vechi. Sunt alte lucruri de seamă, ținute în bună rânduială; ne-a surprins foarte plăcut ordinea admirabilă din dulapul cu cărțile bisericești, (unele vechi de tot, altele în manuscrise) pe care atentul superior le-a catalogat și etichetat, precum și ordinea din dulapul cu veșminte și obiecte sacre. [...]

Suntem de părere că o salvare a m-rei monument Pângărați și a proprietăților ei nu poate fi decât prin revenirea, definitivă și cât mai grabnică în stăpânirea tuturor bunurilor a bisericeii, adică a sf. Mitropolii a Moldovei. Mai credem că despre dezastrul, căruia este expusă această prețioasă ctitorie, veche vovodală, trebuie să fie înștiințați și onor Comisiunea Monumentelor Istorice. Revizor eparhial. (ss) pr. Econ. Em. Vasilovschi, Stareț al mănăstirii Bistrița - (ss) arhim. Ghenadie Caruza²¹.

Ca urmare a acestor materiale de presă publicate în cursul anului 1938 de către ziarul „Universul”, autoritățile religioase și laice au reacționat, așa cum arată și articolul din același ziar, din 23 mai 1939, sub titlul *Cazul mănăstirii Pângărați din jud. Neamț. Un succes al „Universului” – Oficialitatea a intervenit pentru salvarea acestui monument istoric!* Articolul de mai sus prezintă reacțiile Mitropolitului Moldovei, IPS Nicodim care la cele prezentate declara: „Mănăstirea Pângărați este monument istoric și trebuie să trăiască ca mănăstire de stat și nu sub stăpânirea particulară. Că faptele stau așa, însuși M. S. Regele Carol al II-lea, marele ctitor de viață nouă pe toate tărâmurile și în special ctitorul mănăstirilor vovodale din țară, a binevoit a aproba reîmproprietărirea acestei mănăstiri cu 500 ha, pădure, chiar mai mult ca mănăstirea Bistrița, căreia i s-a acordat numai 400 ha. pădure. Din cauză că terenul din jurul mănăstirii e stăpânit de alții nici pădurea nu poate fi supravegheată și întrebuințată. Am hotărât să fac la Pângărați loc de reculegere și odihnă pentru călugării bolnavi și răpuși de anii vieții – dar aștept ca să fim lăsați în pace de cei ce ne stăpânesc terenul²². Mitropolitul mulțumea ziarului pentru prezentarea acestui monument. Ziarul, prin semnătura lui Ioachim Moruzzi, trăgea concluzia față de cele afirmate de mitropolit: „noi nu mai comentăm de partea cui este dreptatea dar putem spune tare și respicat: ceia ce este azi la Pângărați e pur și simplu „furt istoric și profanare dureroasă”.

Fusese sesizat și Parchetul Neamț, prim procurorul acestui for, Vizante Filipescu „după minuțioase verificări de acte asupra drepturilor mănăstirii și asupra uluitoarelor profanări, a trimis lucrările la ministerul Cultelor, Comisiunea Monumentelor Istorice, spre

²¹ „Universul”, an 55, nr. 193, 19 iulie 1938, p. 8; Articolul publicat în numerele din 16 și 19 iulie 1939 a fost reeditat în: Ioachim Moruzzi, *Monumente istorice din județul Neamț. Mănăstirea Pângărați, uitată și ruinată*, în „Acta Pangratia. Istorie și patrimoniu ecleziastic”, nr. 1/2024, p. 331-335.

²² „Universul”, an 56, nr. 138, 23 mai 1939, p. 10.

a delega un organ de control spre a se stabili odată și definitiv asupra cui revine acest monument istoric și a verifica ce drepturi are Soc. de profilaxie contra tuberculozei asupra terenurilor și încăperilor mănăstirei, mănăstire care este în ruină și sub stăpânirea d-lui dr. N. Vlădescu, directorul sanatoriului Bisericani²³.

Concluzia ziarului „Universul” era aceea că „salvarea acestei mănăstiri, monument istoric, întemeiat din evlavia și setea de reculegere pioasă a marilor noștri ctitori din trecut, cum și a proprietăților sale va veni cât de curând, spre bucuria și mulțumirea sufletească a tot ce este creștin în această țară cât și pentru memoria acelor cari au ridicat-o și înzestrat-o”²⁴.

Am încercat să prezentăm, măcar o parte din ceea ce presa națională sau regională a scris despre Mănăstirea Pângărați, informații diverse, aspecte negative sau pozitive, dar și îndemnuri de a descoperi această oază de credință și cultură românească.

THE PÂNGĂRAȚI HERMITAGE ÎN THE PRESS FROM THE 1900-1939
(Abstract)

The history of the ancient Pângărați Monastery from Neamț County, an old Moldavian foundation, a center of culture and spirituality, was the subject of several press articles after the appearance of the media in the Romanian space. The press from the period 1900-1939 presented both the positive aspects, real travelogues and invitations to visit and discover this holy place, as well as the less pleasant aspects, the pitiful state in which it was after 1918 and the efforts to take it over by Secu Monastery. In this article, takes shape a different history of this old monastery seen through the eyes of articles and news from the regional and national press.

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

Minăstirea Pângărați-Neamț ctitorie a lui Alexandru Vodă Lăpușeanul a ajuns grajd de vite!

Constatărele părintelui revizor Emilian Vasilovschi

Mănăstirea Pângărați-Neamț este unul dintre cele mai vechi și monumentale locașuri monahale din Moldova.

Ctitorie a vovodului Alexandru Lăpușeanul locașul sfânt din județul Neamț a avut timpul lui de glorie.

Nu se știe însă din care motive Mănăstirea Pângărați a trecut sub administrație laică; și odată cu această schimbare, locașul monahal a început a-și pierde din strălucirea lui; iar în ultima vreme a ajuns într-o stare de plâns.

Cazul a fost adus la cunoștința I. P. S. Mitropolit Nicodim care a trimis în anchetă pe părintele Emilian Vasilovschi, revizor eparhial. Aseupra celor constatate la Marea Pângărați, distinsul cleric a făcut un detaliat raport pe care l-a prezentat chiriarhului Moldovei.

Părintele Vasilovschi ne-a dat și nouă o serie de informațiuni, din care reținem:

— Pretutindeni, prin curțile și grădinițele mănăstirii, domnește o mare și revoltătoare necurățenie, superiorul locașului neavând nici un amestec în gospodăria lui, care și-au asumat-o conducerea spităluțului Biserican. Peste tot locul numai bălăgar și gunoii de vite și de pășări.

Până și în preajma ușei de intrare în biserică, hălăduesc vite în toată libertatea, necruțând nici simținția bisericii voevodale.

Alături, într-o curte spațioasă înconjurată de chilii vechi călăgărești, astăzi pustii, ne-a întâmpinat zgometos un număr pitoresc amestec: curci, gășie, rațe, găini; în dulce armonie cu porci și porcuți...

Foștele chilii le-am găsit pline de bălăgar, unele fiind transformate în grajduri de vite.

În două încăperi în care înainte vreme erau cuploarele, a fost instalată poarta pășărilor noilor gospodări.

În alte chilii am văzut aceiaș murdărie, iar prin tavanul spat cuge apa ploilor.

Într-o curte, unde fusese odinioară vechea biserică mare, am văzut iarăși pe lângă marelui bălăgar împăratul darnic peste tot, și un serăncobit chiar pe locul fostei biserici ale cărei temelii se văd și acum. Vitele se plimbă boareze prin toate curțile acestui istoric așezământ.

Din cerdacul M-rei se deschide ochiului priveliștea peste zidurile Înconjurătoare, unde sânt cele trei cimitire (unul al

[Continuarea în pagina 2-a]

Monumentele istorice din județul Neamț

— xx —
Mănăstirea Pângărați, uitată și ruinată

O parte din turnul clopotniței în paragina
Păstrea Neamț, 2 Iulie sf. mitropolitul autorizat pe stăruirile Ghedeau și Antipa și creșterea actelor. Ministrul Instrucției

trimitte apel acte și diferite adrese și mitropolitul.

Toată această stăruință, în special a stăruirii Antipa David, a rămas absolut fără nici un rezultat, din cauza opoziției celor interesați.

Mai adăugăm că odată cu alipirea Basarabiei la patria noastră, marea Pângărați a mai venit și suma de 630.000 lei, după ce 5% venit, dela moșta sa, printru po vrăzorii în Brănești, înainte la primărie la 8 Mai 1924 de stăruirii Antipa.

IOACHIM MORUZZI

„Universul”, 16 iulie 1938

Cazul mănăstirii Pângărați din jud. Neamț

Un succes al „Universului”. — Oficialitatea a intervenit pentru salvarea acestui monument istoric

P. Ștefan 19 Mai
Mănăstirea Pângărați — cea veche și cea mai frumoasă din județul Neamț — este un monument istoric deosebit de interesant. Într-o curte spațioasă, înconjurată de chilii vechi călăgărești, se află un număr pitoresc amestec de animale: curci, gășie, rațe, găini, porci și porcuți. În curtea din față, unde fusese odinioară vechea biserică mare, am văzut iarăși pe lângă marelui bălăgar împăratul darnic peste tot, și un serăncobit chiar pe locul fostei biserici ale cărei temelii se văd și acum. Vitele se plimbă boareze prin toate curțile acestui istoric așezământ.

SENZATA PARCHETUL
În urma campaniei noastre și a intervenției domnului Antipa David — care a sosit și pe lângă noi — în ziua de azi, în curtea din față, unde fusese odinioară vechea biserică mare, am văzut iarăși pe lângă marelui bălăgar împăratul darnic peste tot, și un serăncobit chiar pe locul fostei biserici ale cărei temelii se văd și acum. Vitele se plimbă boareze prin toate curțile acestui istoric așezământ.

TERENȘIȘTELE ANTIPIA ȘI DAVID
Păstrea Neamț, 2 Iulie sf. mitropolitul autorizat pe stăruirile Ghedeau și Antipa și creșterea actelor. Ministrul Instrucției

„Opinia”, 6 noiembrie 1936

Cazul schitului Pângărați

Încă din anul 1872, Mănăstirea Secu din jud. Neamț a cedat Ministerului de Interne, Schitul Pângărați, pentru un penitenciar care a funcționat în acel schit până la 1918.

În 1918 Ministerul de Interne a cedat schitul Pângărați, soc. pentru profaxia tuberculozei.

Văzând situațiunea în care se află vechiul schit Pângărați, Mănăstirea Secu a cerut ca acest schit să i se restituie. Mitropolia a aprobat această cerere, și în consecință mănăstirea Secu va deschide proces de revendicare, Ministerului sănătății publice.

„Opinia”, 5 mai 1928

„Universul”, 23 mai 1939